

ПРИНЦИПИ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КУЛЬТУРНОГО ПЛЮРАЛІЗМУ

Карцева М. Д.

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

Орієнтація на інтернаціоналізацію освітньої діяльності, інтеркультурні контакти репрезентантів різних країн, освітня мобільність варіюють сучасні погляди на сутність освіти. Інтегративні процеси в освіті сприяють актуалізації загальнокультурного компонента професійної підготовки майбутніх спеціалістів, оскільки лише на його основі можлива реалізація завдання щодо формування різнобічного компетентного творчого фахівця, здатного швидко орієнтуватися у швидкоплинному світові, що набуває основних ознак інформаційного суспільства, характерною рисою якого є надзвичайно висока динаміка інформаційних процесів, швидка зміна виробничих і навчальних технологій. Усе це вимагає орієнтації сучасного фахівця на принцип універсалізації знань та вмінь, формування в нього загальнокультурної компетентності. Полікультурна спрямованість є однією з ключових складових людини нової формації, що живе в культурно інтегрованому світовому просторі майбутнього.

Іноземні студенти, які приїждять на навчання до українських вишів, – це цілком сформовані особистості, що склалися під впливом різних факторів та є соціалізованими до умов життя на батьківщині. Вони мають певні життєві настанови та цінності, світогляд, який склався в результаті опанування культури рідної країни, уособлюють власну культуру й індивідуальну субкультуру: в сім'ї, від співрозмовників і фахову, намагаючись увійти до складу певної групи, тобто вони вже мають у своїй свідомості комплекс етнокультурних уявлень, зафіксованих рідною мовою. Саме іншомовна освіта іноземних студентів уможливорює їхню самореалізацію, вираження особистісної атракції, встановлення позитивних контактів в міжкультурно-орієнтованих ситуаціях. Вищезазначене актуалізує проблему формування полікультурної компетентності освітніх мігрантів, які навчаються в Україні, як з науково-теоретичної, так і з практичної точок зору.

Практика останніх років показує, що продуктивне становлення й розвиток особистості іноземного студента в умовах сучасного вишу неможливо без урахування особливостей організації освітнього простору. Істотні відмінності освітнього середовища країн обумовлюють неготовність студентів до вимог української системи навчання, що значною мірою ускладнює процес продуктивної міжособистісної взаємодії в полікультурному освітньому просторі. Серед таких відмінностей найбільш виділяються наступні: низький рівень самостійної активності студентів, неготовність до творчих, інтерактивних форм навчання на уроці, прихильність до репродуктивної моделі навчання, неготовність до вибудовування власної стратегії.

Н. Гальськова вважає, що в умовах інтеграції особливо важливим є пошук механізму перетворення різноманіття мов і культур з фактора, що перешкоджає діалогу між представниками різних лінгвосоціумів, у засіб взаємного розуміння й збагачення, в інструмент творчого розвитку соціально активної та самостійної особистості. До такого механізму можна віднести мовну освіту, що базується на міжкультурній парадигмі, проголосивши провідним принципом полікультурність. Остання передбачає формування суб'єкта полікультурної та мультилінгвальної світової цивілізації [1].

Полікультурність розуміємо як достатнє володіння іноземною мовою як соціальним кодом, загальне розуміння студентами визначальних характеристик культур світу, сутність їхніх подібностей та відмінностей, зокрема через мову, знання й емпатійне сприйняття різноманітних за багатством картин світу, усвідомлення цінності й неповторності кожної лінгвокультурної спільності, спроможність об'єднувати у своїй свідомості різні культурні нашарування, області, смисли, значення, носіями яких є різноманітні тексти, тобто розвиток в інофонів здатності реалізувати іншомовні лексико-граматичні конструкції, що відповідають нормам комунікативної діяльності індивіда іншої лінгвоетнокультурної спільності та іншої національної мовної картини світу [2]. Полікультурна освіта має не тільки поліетнічний вектор, вона повинна охоплювати різноманітні елементи культури в їх взаємозв'язку: просторово-часовий діалог (культура різних народів, країн

epoch); діалог способів пізнання світу (художня культура і наука, побутовий, практичний спосіб освоєння світу), діалог всередині одного способу пізнання світу (діалог мистецтв, діалог наук), діалог сільської та міської культури, традиційної та професійної тощо. Ключовим поняттям полікультурної освіти є діалог, що спонукає до переосмислення цілей, принципів відбору змісту і методів навчання.

Конкретизація складових такої здатності зумовлює необхідність докладнішого розгляду процесу співіснування в загальному життєвому просторі, вміння виявляти чуйність й інтерес до феноменів іншої ментальності та до чужої культури, порівнювати їх з власним світобаченням і культурним досвідом, знаходити між ними відмінності та спільності. Методико-технологічні підстави для реалізації вищезазначених вимог та імперативів може бути позначено системою специфічних принципів іншомовної освіти.

Принцип культурного плюралізму відбиває фундаментальні властивості культури та освіти в їх взаємозв'язку й передбачає здатність освіти висловити різноманітність та різноманіття культури, показати культуру як складний процес взаємодії всіх типів локальних культур, створити умови для становлення культурної толерантності суб'єктів освітнього процесу, сприяючи збереженню різноманіття культурних цінностей, норм, зразків поведінки й форм діяльності в освітніх системах, надати змогу формування поліідентичності особистості. У процесі іншомовної освіти цей принцип означає становлення особистості іноземного громадянина на основі культурної ідентифікації в умовах діалогу культур, пов'язаної з розумінням ними культурного розмаїття сучасних спільнот, неминучості культурних відмінностей людей. Крім того, важливим є врахування субкультур студентів, які разом з культурою рідної країни та інокультури утворюють полікультурний освітній простір. Реалізація досліджуваного процесу на основі принципу мультикультурності передбачає: природне слідування традиціям рідної культури студентів, введення інноваційного поля культурної взаємодії (полілог культур на основі певних дискурсів), створення нових, складних культурних реалій, постійна соціокультурна взаємодія.

Принцип ситуативної автентичності розглядається як один з основних принципів комунікативного навчання на основі ситуації, під якою розуміється динамічна система соціально-статусних, рольових, діяльнісних і моральних взаємин, яка є універсальною формою реалізації процесу навчання міжкультурній комунікації. Ситуативність передбачає співвіднесення мовних висловлювань з тими умовами, в які вступають комуніканти. Автентичність розглядається як природність запропонованих ситуацій, їхня наближеність до реальних інокультурних ситуацій спілкування, що передбачає відбір і моделювання комунікативних ситуацій, адекватних досвіду культурних практик іноземних студентів в аспекті міжкультурної комунікації, а також максимальну співвіднесеність типів дискурсу з реаліями й нормами автентичної інокультурної комунікації. Реалізація принципу може здійснюватися за двома моделями: при роботі з автентичними матеріалами, які використовуються в реальному житті країни мовного навчання, і при пред'явленні автентичних завдань, які передбачають реагування на усні або письмові повідомлення в природних ситуаціях спілкування.

Когнітивна складова когнітивно-соціального принципу отримує зараз досить повне теоретичне обґрунтування й виділяється як самостійний принцип, в основі якого знаходиться врахування закономірностей пізнавального процесу при опануванні іноземною мовою і особливостей ментальної діяльності інофонів. Найістотніше в когнітивному принципі така організація процесу навчання нерідної мови, коли нове лінгвістичне знання (концепт) усвідомлюється відповідно до природного шляху пізнання, притаманному людській психіці. Однак когнітивний принцип не відбиває повною мірою специфіку іншомовної освіти, тому продуктивним видається когнітивно-соціальний принцип, сутність якого полягає в концептуалізації лінгвістичного знання в умовах міжкультурної комунікації з урахуванням соціального аспекту інтеракції. Соціальний аспект цього принципу може синтезуватися з психологічним і розглядатися як соціально-психологічний. Когнітивно-соціальний принцип реалізується в процесі структурування інофонами різних типів комунікативної діяльності, у виборі варіативних когнітивних стратегій: метакогнітивного (планування, самокорекція, са-

мооцінка та ін.), когнітивних (повторення, класифікація, здогад, трансференція та ін.), соціальних (співпраця тощо) і афективних (контроль емоцій і ін.).

Принцип спільної культуротворчої діяльності спирається на специфіку процесів комунікації, які детермінуються в сучасних умовах культурними традиціями суспільства, соціуму, окремих спільнот, а також реальним мультикультурним середовищем. Виходячи з такого розуміння принципу спільної культуротворчої діяльності, форми й методи іншомовного навчання у вишу повинні відповідати статусу суб'єктів процесу освіти як носіїв різних культур і субкультур. Спільна культуротворча діяльність викладачів і студентів обумовлює насиченість іншомовних навчальних засобів культурним змістом, використання культурних норм, співвіднесення навчальної діяльності з культурними цінностями й завданнями, що допомагатиме процесу соціалізації іноземної молоді, їх залученню до культурних стандартів, мови країни навчання. З огляду на вищевикладене найбільш ефективними положеннями подаються наступні форми й методи діяльності: комунікативно-орієнтований метод як магістральний напрям у підготовці іноземних студентів до реального практичного спілкування; рольове й дискусійне спілкування як форми організації навчання міжкультурній комунікації; навчання мовленнєвій взаємодії, реалізуючи задум викладача та ін. Для реалізації цього принципу виділяємо наступні моделі спільної культуротворчої діяльності: інформаційно-культурне забезпечення, що полягає в перетворенні, впорядкуванні й структуруванні необхідної інформації, що включає культурологічні відомості, тезаурус, знання про культурні норми, поведінкові патерни, культурні зразки тощо; врахування особливостей реального полікультурного середовища й спрямованість спільної культуротворчої діяльності на збереження й при множення всього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків поведінки й форм діяльності в освітніх системах, на становлення культурної ідентичності інофонів, на розуміння ними культурного розмаїття сучасних спільнот; концептуалізацію пріоритетів інокультури (систему фонових знань, мовних і мовленнєвих одиниць, моделей поведінки носіїв мови), а також культурно-історичні та соціальні умови, в яких функціонує досліджувана мова. Навчання

інокультурі й міжкультурної комунікації здійснюється на основі спільної культуротворчої діяльності освітніх мігрантів в рамках різних дискурсів, представлених і реалізованих в офіційному, неофіційному, професійному та соціокультурному аспектах; досвід культурних і субкультурних практик іноземних студентів, в який включаються вміння й навички реалізації комунікативних інтенцій в певному культурному й субкультурному середовищі, аналіз комунікативного статусу співрозмовника, актуалізація норм культурної поведінки в ситуаціях міжкультурного спілкування.

Таким чином, концепція сучасної іншомовної освіти спрямована на реалізацію основних принципів міжкультурної комунікації та передбачає зокрема: визначення співвідношення лінгвістичних і загальнокультурних компонентів змісту професійної іншомовної освіти та шляхи адекватної інтеграції; реалізацію цих підходів до знань, практичних умінь і навичок, які необхідні для досягнення професійної компетенції; розробку та апробацію методів викладання мов іноземним студентам на базі концепції культури миру; опрацювання методології навчання міжкультурному діалогу відповідно до концепції культури миру як основи навчання майбутніх фахівців, формуванню полікультурної мовної особистості, яка володіє полікультурними якостями, ціннісними орієнтаціями, мотиваційними установками, знаннями про історію й культуру, звичаї та традиції різних народів, умінням поєднувати національну самоідентифікацію з повагою до інших культур.

Література:

1. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие для вузов / Н. Д. Гальскова. – 4-е изд. – М. : Академия, 2004. – 334 с.
2. Елизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам / Г. В. Елизарова. – СПб. : Каро, 2005. – 352 с.
3. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование: готовим к диалогу культур / Е.И. Пассов. - Минск: Лексис, 2003. - 184 с.

